

# ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ

ΑΛΕΞΗΣ ΚΑΡΠΟΥΖΟΣ



Η μοντέρνα φιλοσοφία στράφηκε απευθείας στη φύση (Francis Bacon), στράφηκε απευθείας στο νου (René Descartes), στράφηκε απευθείας στην εμπειρία (Thomas Hobbes). Από αυτή τη βασική διαφωνία ως προς τις πηγές της φιλοσοφικής γνώσης προέκυψε η «διαμάχη των αρχαίων με τους σύγχρονους».

Η σύγχρονη φιλοσοφία αποστασιοποιήθηκε από το παγιωμένο γνωσιολογικό παρελθόν και ενστερνίστηκε την αρχή ότι η γνώση προοδεύει ιστορικά και κατατείνει στη διεύρυνση της ανθρώπινης κατανόησης μέσω της λογικής μεθόδου ή μέσω της εμπειρίας. Στη διαμάχη μεταξύ των ηπειρωτικών ορθολογιστών φιλοσόφων (Descartes, Nicolas Malebranche, Gottfried Wilhelm Leibniz και Benedict de Spinoza) και των Βρετανών εμπειριστών (Hobbes, John Locke και David Hume) στο τέλος του Διαφωτισμού του δέκατου όγδοου αιώνα, ο Immanuel Kant επιχείρησε να συμφιλιώσει τις αντιθέσεις και να διατυπώσει μια νέα κριτική φιλοσοφία. Ο Immanuel Kant συγκέντρωσε στην «κριτική» του φιλοσοφία τις δεσμεύσεις για την αναλυτική άσκηση του νου, από τη μια, και την εμπειρική πρόσληψη μέσω των αισθήσεων, από την άλλη. Με τον Καντ, η σύγχρονη φιλοσοφία συνδύασε την «υπερβατική ενότητα της αντίληψης» με την «πολλαπλότητα της εμπειρίας». Η σύγχρονη φιλοσοφία δεν βασιζόταν πλέον σε μια θεωρία αναπαράστασης -αναπαράσταση του νου μέσω της λογικής ή αναπαράσταση του νου μέσω της εμπειρίας- αλλά στη σύνδεση της υπερβατικής υποκειμενικότητας και της εμπειρικής αντικειμενικότητας. Αυτό το «διπλό», όπως το ονόμασε ο Michel Foucault, αντιπροσώπευε έναν εντελώς νέο τρόπο φιλοσοφίας.

Ο μοντερνισμός διακρίνεται από τη σύγχρονη φιλοσοφία στο ότι συνδέεται με ορισμένα κινήματα στην τέχνη και τη λογοτεχνία που ξεκίνησαν κάπου γύρω στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα. Ενώ βασιζόταν σε κάποια παρόμοια χαρακτηριστικά της «μοντέρνας φιλοσοφίας», ο μοντερνισμός στην τέχνη, τη λογοτεχνία και τη φιλοσοφία περιλάμβανε καινοτομία, ρήξη με την παράδοση, πρόοδο, συνεχή ανάπτυξη, γνώση που προέρχεται είτε από τη θέση του υποκειμένου είτε από αξιώσεις για αντικειμενικότητα, και ταυτόχρονα κρίση στη γνώση που παράγεται από αυτήν ακριβώς τη διχοτόμηση. Ως εκ τούτου, στον μοντερνισμό, την ίδια στιγμή που ορισμένες θεωρίες βασίζονταν στη γνώση σε μια επικεντρωμένη, υπερβατική, ερμηνευτική υποκειμενικότητα και άλλες βασίζονταν στη γνώση

σε βέβαιη, ατομικιστική, αναλυτική, εμπειρική αντικειμενικότητα, η κρίση στη γνώση δημιούργησε μια αίσθηση αβεβαιότητας, παραδοξότητας, ατέλειας, ανεπάρκειας, κενό. Ο μοντερνισμός στην τέχνη και τη λογοτεχνία περιλάμβανε μια μετατόπιση από τις διχοτομίες του ρομαντισμού και του ρεαλισμού στο ρεύμα της συνείδησης, της βιωμένης και εσωτερικής συνείδησης του χρόνου, της υπερβατικής υποκειμενικότητας, της αφηγηματικής ανάμνησης και επίγνωσης, της απεικονιζόμενης ταχύτητας, των μηχανισμών, των αντικειμένων και των αφαιρέσεων. Το λανθάνον περιεχόμενο αφέθηκε να διεισδύσει μέσα από τις επιφάνειες εμφανούς περιεχομένου. Η κατανόηση θα έπρεπε να εμβαθύνει περισσότερο από τις επιφάνειες και τις απλές εμφανίσεις. Θα χρειαζόταν μια φαινομενολογία για την απογραφή του περιεχομένου της συνείδησης (Edmund Husserl) ή μια ψυχανάλυση για να διερευνήσει τα βάθη του τι σκεφτόταν πραγματικά ο νους (Sigmund Freud), ή ένας λογικός θετικισμός θα έπαιρνε την εναλλακτική οδό, αποκλείοντας κάθε γνώση που δεν μπορεί να επαληθευτεί λογικά και εμπειρικά (Bertrand Russell, πρώιμος Ludwig Wittgenstein, A. J. Ayer). Ο μοντερνισμός στη φιλοσοφία περιλάμβανε σε κάθε στάδιο τον καντιανό συνδυασμό του εμπειρικού και του υπερβατικού, του αντικειμενικού και του υποκειμενικού, του υλικού και του διανοητικού—αλλά κάθε φορά στη διπλή αυτή θεωρητική σύλληψη υπερίσχυε αξιακά και γνωσιολογικά ένας πόλος.

Η αποσύνθεση του μοντερνισμού στη φιλοσοφία ήταν εσωτερική. Οι ριζοσπαστικοί ισχυρισμοί του λογικού θετικισμού απέκλειαν ό,τι είχε αξία: τη μεταφυσική, την αισθητική, την αξιολογία. Η αυστηρή επιστήμη της υπερβατικής φαινομενολογίας απέκλεισε την ίδια την ύπαρξη αυτού που ερευνούσε. Ο δυϊσμός του δημιουργικού εξελικτισμού άφησε μια ανεπανόρθωτη διχοτόμηση μεταξύ βιωμένης εμπειρίας και αντικειμενικής γνώσης. Ο πραγματισμός του ριζοσπαστικού εμπειρισμού απέτυχε να προσφέρει έναν τρόπο ερμηνείας των νοημάτων της εμπειρίας. Το κέντρο του μοντερνισμού στη φιλοσοφία δεν μπορούσε να κρατήσει γιατί τα ίδια τα θεμέλιά του ήταν υπό αμφισβήτηση. Αλλά οι προσπάθειες να το ανακτήσει κανείς από τον εαυτό του με τη στροφή προς τη γλώσσα - καθημερινή γλώσσα, αναλυτικές φιλοσοφίες της γλώσσας, ερμηνευτική της γλώσσας, σημειολογίες της γλώσσας-δεν μπόρεσαν να λύσουν τα διλήμματα της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο μοντερνισμός στη φιλοσοφία αντιμετώπισε το παράλογο, το διφορούμενο και το διαλεκτικό και εξώθησε αυτές τις θεωρίες στα όριά τους.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1960, η φιλοσοφία άρχισε να εξετάζει τους γνωσιολογικούς της, οι ανακρίσεις του Maurice Merleau-Ponty αναδιατυπώθηκαν στην αρχαιολογία της γνώσης του Foucault. Οι ανθρωπιστικές επιστήμες έθεσαν υπό αμφισβήτηση τις αισιοδοξίες της σύγχρονης φιλοσοφίας παρακάμπτοντας τη θεωρία του «ανθρώπου».

Οι σχηματισμοί γνώσης αρθρώθηκαν με όρους πολλαπλών χώρων παραγωγής γνώσης και όχι πλέον σύμφωνα με μια κεντρική πηγή ή θέση, ή εγώ, ή εαυτός, ή υποκείμενο, ούτε σύμφωνα με μια πληθώρα αισθητηριακών δεδομένων, αντικειμενικών κριτηρίων, υλικών στοιχείων ή συμπεριφορών . Οι σχηματισμοί γνώσης διέσχιζαν τους κλάδους και λειτούργησαν σε πολλαπλούς χώρους όπου τα ερωτήματα της δομής, του πλαισίου, του περιθωρίου, του ορίου, της άκρης, του ορίου κ.λπ. θα σημάδευαν οποιαδήποτε πρακτική λόγου. Με άλλα λόγια, η γνώση δεν παράγεται πλέον από ένα κέντρο, θεμέλιο, έδαφος, βάση, ταυτότητα, εξουσία ή

υπερβατική ικανότητα. Η γνώση ήταν διάσπαρτη, πολλαπλή, κατακερματισμένη και θεωρητικά ποικίλη. Η γνώση δεν βασιζόταν πλέον στη συνέχεια, την ενότητα, την ολότητα, την πληρότητα και τη συνέπεια. Η γνώση άρχισε να γίνεται κατανοητή με όρους ασυνέχειας, διαφοράς, διάδοσης και διαφορετικών.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, ο μεταμοντερνισμός - ένας όρος που χρησιμοποίησε ο Daniel Bell σε σχέση με τη μεταβιομηχανική κοινωνία τη δεκαετία του 1950, τον οποίο έκαναν έκκληση οι αρχιτέκτονες στη δεκαετία του 1960 και που οι ιστορικοί της τέχνης και της λογοτεχνίας επικαλέστηκαν τη δεκαετία του 1970 - δεν είχε ακόμη επικαλεστεί σε σχέση με τη φιλοσοφία.

Η γραμματολογία και η θεωρία της «διαφοράς» του Ζακ Ντεριντά το 1967 (με βάση την αφήγηση του Μάρτιν Χάιντεγκερ για το «τέλος της φιλοσοφίας και το έργο της σκέψης») μετατράπηκαν σε πλήρη αποδόμηση τη δεκαετία του 1970. Η έννοια του Gilles Deleuze και του Felix Guattari για τη ριζωματική σκέψη (σε αντίθεση με την ιεραρχική, εξουσιοδοτημένη δενδρώδη σκέψη) σηματοδότησε μια κίνηση ενάντια στις ψυχαναλυτικές θεωρίες που βασίζονται στην Οιδιπόδεια αυθεντία και την πατρική επιμονή. Η ιδέα τους για τον νομαδισμό έδωσε έμφαση στη γνώση, την εμπειρία και τις σχέσεις που δεν ήταν οργανωμένες γύρω από μια κεντρική έννοια. Η αφήγηση του J. Kristeva για την επανάσταση στην ποιητική γλώσσα σηματοδότησε τη διάκριση μεταξύ του σημειωτικού και του συμβολικού. Όπου η συμβολική —επιστημονική, θεωρητική, φαλλική, πατρική— σκέψη είχε διαποτίσει τη φιλοσοφία και την επιστήμη, η Kristeva επικαλέστηκε τη σημειωτική ως την ποιητική, ρευστή, σαν υποδοχέα, μητρική σκέψη που έχει κρυφτεί στη σύγχρονη σκέψη. Ωστόσο, το μεταμοντέρνο δεν ήταν σχεδόν ο όρος που χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει αυτό το είδος φιλοσοφίας. Αντίστοιχα, η πιο περιορισμένη μελέτη της φαινομενολογίας και του υπαρξισμού στη φιλοσοφία έδωσε τη θέση της στις πιο πολλαπλές και ποικιλόμορφες θεωρίες που υπονοούνται στην ηπειρωτική φιλοσοφία: αποδόμηση, αρχαιολογία της γνώσης, σημασιολογική ανάλυση, σχιζανάλυση, φεμινιστική θεωρία κ.λπ. Ωστόσο, ενώ ο μεταστρουκτουραλισμός (σε σχέση με τους Foucault, Derrida, Deleuze, Kristeva, et al.) χαιρετίστηκε ως ο διάδοχος του στρουκτουραλισμού (Claude Lévi-Strauss, Roland Barthes, Jacques Lacan, Louis Althusser) και της υπαρξιακής φαινομενολογίας (Heidegger, Jean -Paul Sartre, Merleau-Ponty, Simone de Beauvoir), ο μεταμοντερνισμός δεν ήταν ακόμα μια σχετική κατηγορία στη φιλοσοφία μέχρι και τη δεκαετία του 1980. Καθώς περνούσε ο καιρός, ο μεταμοντερνισμός και η μεταμοντέρνα σκέψη άρχισαν να υπερισχύουν του μεταστρουκτουραλισμού ως η κυρίαρχη θεωρητική διατύπωση.

Μεταμοντέρνα σκέψη σημαίνει την έφεση στις διαφορές - διαφορές στις θεωρίες, διαφορές στις διατυπώσεις, διαφορές στις ταυτότητες. Η μεταμοντέρνα σκέψη απορρίπτει τις ιεραρχίες και τις γενεαλογίες, τις συνέχειες και την πρόοδο, τις αποφάσεις και τις υπερβάσεις (Überwindungen). Η μεταμοντέρνα σκέψη, στην πραγματικότητα, δεν μπορεί να λειτουργήσει έξω από το μοντέρνο, γιατί είναι η ίδια που μπορεί να ονομαστεί «αναπόφευκτη». Το μεταμοντέρνο σηματοδοτεί το τέλος της νεωτερικότητας, αλλά ταυτόχρονα λειτουργεί αναγκαστικά μέσα στο σύγχρονο. Το να ισχυριστείς ότι το μεταμοντέρνο είναι έξω από το μοντέρνο σημαίνει ότι το προσδιορίζεις ως διαφορετικό από το μοντέρνο, αλλά αυτό που

είναι έξω ή άλλο επαναεγγράφει την ταυτότητα του μοντέρνου και επομένως τη μεταμοντέρνα επιγραφή μέσα σε αυτό. Ως εκ τούτου, το μεταμοντέρνο σηματοδοτεί τόσο σημεία διαφοράς μέσα στο σύγχρονο όσο και ζητά μια εναλλακτική στο μοντέρνο. Το μεταμοντέρνο σε καμία περίπτωση δεν ζητά την καταστροφή του μοντέρνου, δεν επιδιώκει να αρνηθεί το σύγχρονο, αφού είναι αναγκαστικά μέρος του μοντέρνου.

Το μεταμοντέρνο εμπεριέχει το ζήτημα του τέλους ή του ορίου ή του περιθωρίου αυτού που αμφισβητείται. Ιστορία, άνθρωπος, γνώση, ζωγραφική, γραφή, το σύγχρονο — το καθένα τίθεται ως προς το τέλος του. Το τέλος δεν είναι θέμα τερματισμού ή ολοκλήρωσης περισσότερο από θέμα στόχου και φιλοδοξίας. Το μεταμοντέρνο εμπεριέχει, όπως σημειώνει ο G. Vattimo, ένα *Verwindung* της νεωτερικότητας — μια ξεπέραση, μια ανάρρωση, μια ανάκαμψη από τη νεωτερικότητα. Αυτό σημαίνει ότι η ίδια η νεωτερικότητα τίθεται υπό αμφισβήτηση και δεν θεωρείται πλέον ως αναμφισβήτητο δεδομένο. Οι ρωγμές στη νεωτερικότητα, τα μέρη όπου η νεωτερικότητα δεν μπορεί να έχει πλήρη επίγνωση του εαυτού της, οι στιγμές μη παρουσίας στο μοντέρνο—αυτές είναι οι ανησυχίες της μεταμοντέρνας σκέψης. Όπως ο J.-F. O Lyotard έχει σημειώσει στη διάσημη *The Postmodern Condition* (1984), το μεταμοντέρνο περιλαμβάνει την παρουσίαση του μη παρουσιάσιμου στην ίδια την παρουσίαση - δηλαδή, στη νεωτερικότητα, το μέλημα ήταν να παρουσιάσει κάτι νέο, κάτι πρωτόκουστο, κάτι μοναδικό, κάτι συγκλονιστικό. Το μεταμοντέρνο περιλαμβάνει την παρουσίαση του μη παρουσιάσιμου στην ίδια την παρουσίαση — τη διατύπωση των στιγμών της μη παρουσίας καθώς σηματοδοτούν αυτό που παρουσιάζεται. Ο Lyotard εφιστά την προσοχή στον ρόλο του «διαφορετικού» ως τρόπου σύγκρουσης μεταξύ δύο εναλλακτικών θέσεων. Η διαφορά δεν ανήκει σε καμία πλευρά. Ανήκει μόνο στη θέση μεταξύ, στο κενό μεταξύ των δύο παρουσιάσεων εκατέρωθεν. Αυτή είναι η μεταμοντέρνα στιγμή — τέτοιες στιγμές ή γεγονότα με τα οποία το μοντέρνο είναι διακριτικά σημαδεμένο και εμψυχωμένο.

## **ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΥ**

1. Υπάρχει μια αντικειμενική φυσική πραγματικότητα, μια οντολογική πραγματικότητα της οποίας η ύπαρξη και οι ιδιότητες είναι λογικά ανεξάρτητες από τα ανθρώπινα όντα - από τη σκέψη, τις κοινωνίες τους, τις κοινωνικές τους πρακτικές ή τις τεχνικές διερεύνησής τους. Οι μεταμοντερνιστές απορρίπτουν αυτή την ιδέα ως ένα είδος αφελούς ρεαλισμού. Αυτή η πραγματικότητα όπως υπάρχει, σύμφωνα με τους μεταμοντέρνους, είναι μια εννοιολογική κατασκευή, ένα τεχνούργημα της επιστημονικής πρακτικής και γλώσσας. Αυτό το σημείο ισχύει επίσης για τη διερεύνηση γεγονότων του παρελθόντος από ιστορικούς και για την περιγραφή κοινωνικών θεσμών, δομών ή πρακτικών από κοινωνικούς επιστήμονες.

2. Οι περιγραφικές και επεξηγηματικές δηλώσεις επιστημόνων και ιστορικών μπορούν, κατ' αρχήν, να είναι αντικειμενικά αληθείς ή ψευδείς. Η μεταμοντέρνα άρνηση αυτής της άποψης -που προκύπτει από την απόρριψη μιας αντικειμενικής φυσικής πραγματικότητας- εκφράζεται μερικές φορές λέγοντας ότι δεν υπάρχει αυτό που λέγεται Αλήθεια, αντίθετα η αλήθεια

διαμορφώνεται από τα δρώντα υποκείμενα στα ιστορικά και κοινωνικά πλαίσια με τις δημιουργικές επινοήσεις των συμβολικών συστημάτων και τη γλωσσική πράξη.

3. Μέσω της χρήσης του Λόγου και της λογικής και με τα πιο εξειδικευμένα εργαλεία που παρέχονται από την επιστήμη και την τεχνολογία, τα ανθρώπινα όντα είναι πιθανό να αλλάξουν τον εαυτό τους και τις κοινωνίες τους προς το καλύτερο. Είναι λογικό να περιμένουμε ότι οι μελλοντικές κοινωνίες θα είναι πιο ανθρώπινες, πιο δίκαιες, πιο φωτισμένες και πιο ευημερούσες από ό,τι είναι τώρα. Οι μεταμοντερνιστές αρνούνται αυτή την πίστη του Διαφωτισμού στην επιστήμη και την τεχνολογία ως όργανα της ανθρώπινης προόδου. Πράγματι, πολλοί μεταμοντερνιστές πιστεύουν ότι η άστοχη επιδίωξη της επιστημονικής και τεχνολογικής γνώσης οδήγησε στην ανάπτυξη τεχνολογιών για τη δολοφονία σε μαζική κλίμακα στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Μερικοί φτάνουν στο σημείο να πουν ότι η επιστήμη και η τεχνολογία - ακόμα και ο Λόγος και η λογική - είναι εγγενώς καταστροφικές και καταπιεστικές, επειδή έχουν χρησιμοποιηθεί από μοχθηρούς ανθρώπους, ειδικά κατά τον 20ό αιώνα, για να καταστρέψουν και να καταπιέσουν άλλους.

4. Ο Λόγος και η λογική είναι καθολικά έγκυρα—δηλαδή, οι νόμοι τους είναι οι ίδιοι ή ισχύουν εξίσου για κάθε στοχαστή και κάθε τομέα γνώσης. Για τους μεταμοντερνιστές, ο Λόγος και η λογική είναι επίσης απλώς εννοιολογικές κατασκευές και επομένως ισχύουν μόνο εντός των καθιερωμένων πνευματικών παραδόσεων στις οποίες χρησιμοποιούνται.

5. Υπάρχει κάτι όπως η ανθρώπινη φύση. Αποτελείται από ικανότητες, ικανότητες ή διαθέσεις που κατά κάποια έννοια είναι παρούσες στα ανθρώπινα όντα κατά τη γέννηση και μετουσιώνονται σε μάθηση μέσω των γλωσσικών, σημειωτικών και κοινωνικών δυνάμεων. Οι μεταμοντερνιστές επιμένουν ότι όλες ή σχεδόν όλες οι πτυχές της ανθρώπινης ψυχολογίας είναι εντελώς κοινωνικά καθορισμένες.

6. Η γλώσσα αναφέρεται και αντιπροσωπεύει μια πραγματικότητα έξω από την ίδια. Σύμφωνα με τους μεταμοντέρνους, η γλώσσα δεν είναι τόσο «καθρέφτης της φύσης», όπως χαρακτήρισε την άποψη του Διαφωτισμού ο Αμερικανός πραγματιστής φιλόσοφος Ρίτσαρντ Ρόρτι. Εμπνευσμένοι από το έργο του Ελβετού γλωσσολόγου Ferdinand de Saussure, οι μεταμοντέρνοι ισχυρίζονται ότι η γλώσσα είναι σημασιολογικά αυτοτελής ή αυτοαναφορική: η σημασία μιας λέξης δεν είναι ένα στατικό πράγμα στον κόσμο ή ακόμη και μια ιδέα στο νου, αλλά μάλλον εύρος αντιθέσεων και διαφορών με τις έννοιες άλλων λέξεων. Επειδή οι έννοιες είναι με αυτή την έννοια συναρτήσεις άλλων σημασιών -που οι ίδιες είναι συναρτήσεις άλλων σημασιών και ούτω καθεξής- δεν είναι ποτέ πλήρως «παρούσες» στον ομιλητή ή στον ακροατή, αλλά «αναβάλλονται» ατελείωτα. Η αυτοαναφορά χαρακτηρίζει όχι μόνο τις φυσικές γλώσσες αλλά και τους πιο εξειδικευμένους «λόγους» συγκεκριμένων κοινοτήτων ή παραδόσεων. Τέτοιοι λόγοι είναι ενσωματωμένοι σε κοινωνικές πρακτικές και αντικατοπτρίζουν τα εννοιολογικά σχήματα και τις ηθικές και πνευματικές αξίες της κοινότητας ή της παράδοσης στην οποία πραγματώνονται. Η μεταμοντέρνα θεώρηση της γλώσσας και του λόγου οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον Γάλλο φιλόσοφο και θεωρητικό της λογοτεχνίας Jacques Derrida (1930–2004), τον εμπνευστή και τον κορυφαίο επαγγελματία της αποδόμησης.

7. Τα ανθρώπινα όντα μπορούν να αποκτήσουν γνώση για τη φυσική πραγματικότητα, και αυτή η γνώση μπορεί να δικαιολογηθεί τελικά με βάση στοιχεία ή αρχές που είναι ή μπορούν να γίνουν γνωστές αμέσως, διαισθητικά ή με άλλο τρόπο, με βεβαιότητα. Οι μεταμοντερνιστές απορρίπτουν τον φιλοσοφικό και γνωσιολογικό θεμελιωτισμό - την προσπάθεια το dictum cogito, ergo sum («νομίζω, άρα είμαι»), του Γάλλου φιλοσόφου του 17ου αιώνα, Ρενέ Ντεκάρτ, να προσδιορίσει ένα θεμέλιο βεβαιότητας πάνω στο οποίο θα χτιστεί το οικοδόμημα της εμπειρικής (συμπεριλαμβανομένης της επιστημονικής) γνώσης.

8. Είναι δυνατό, τουλάχιστον κατ' αρχήν, να κατασκευαστούν γενικές θεωρίες που εξηγούν πολλές πτυχές του φυσικού ή κοινωνικού κόσμου μέσα σε ένα δεδομένο πεδίο γνώσης - π.χ. μια γενική θεωρία της ανθρώπινης ιστορίας. Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, πολλά από τα χαρακτηριστικά δόγματα του μεταμοντερνισμού συνιστούν ή υπονοούν κάποια μορφή μεταφυσικού, επιστημολογικού ή ηθικού σχετικισμού. (Πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι ορισμένοι μεταμοντερνιστές απορρίπτουν σθεναρά τον σχετικισμό.) Οι μεταμοντέρνοι αρνούνται ότι υπάρχουν αντικειμενικές πτυχές της πραγματικότητας, ότι υπάρχουν δηλώσεις για την πραγματικότητα που είναι αντικειμενικά αληθείς ή ψευδείς, ότι είναι δυνατό να έχουμε γνώση τέτοιων δηλώσεων (αντικειμενική γνώση), ότι είναι δυνατό για τα ανθρώπινα όντα να γνωρίζουν ορισμένα πράγματα με βεβαιότητα, και ότι υπάρχουν αντικειμενικές ή απόλυτες ηθικές αξίες. Η πραγματικότητα, η γνώση και η αξία κατασκευάζονται από λόγους, ως εκ τούτου μπορούν να διαφέρουν με αυτά. Αυτό σημαίνει ότι ο λόγος της σύγχρονης επιστήμης, όταν λαμβάνεται υπόψη εκτός από τα εσωτερικά του αποδεικτικά πρότυπα, δεν έχει μεγαλύτερη αξία για την αλήθεια από τις εναλλακτικές προοπτικές, συμπεριλαμβανομένης (για παράδειγμα) της αστρολογίας και της μαγείας. Οι μεταμοντερνιστές χαρακτηρίζουν μερικές φορές τα αποδεικτικά πρότυπα της επιστήμης, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης της λογικής και της λογικής, ως «ορθολογισμό του Διαφωτισμού».

Ο ευρύς σχετικισμός, προφανώς τόσο χαρακτηριστικός του μεταμοντερνισμού, προσκαλεί μια συγκεκριμένη γραμμή σκέψης σχετικά με τη φύση και τη λειτουργία διαφορετικών ειδών λόγων. Εάν οι μεταμοντερνιστές έχουν δίκιο ότι η πραγματικότητα, η γνώση και η αξία σχετίζονται με τον λόγο, τότε οι καθιερωμένοι λόγοι του Διαφωτισμού δεν είναι πιο απαραίτητοι ή δικαιολογημένοι από τους εναλλακτικούς λόγους. Αυτό όμως εγείρει το ερώτημα πώς άρχισαν να καθιερώνονται. Αν δεν είναι ποτέ δυνατό να αξιολογηθεί ένας λόγος ανάλογα με το αν οδηγεί στην αντικειμενική Αλήθεια, πώς οι καθιερωμένοι λόγοι έγιναν μέρος της κυρίαρχης κοσμοθεωρίας της σύγχρονης εποχής; Γιατί αυτές οι συζητήσεις υιοθετήθηκαν ή αναπτύχθηκαν, ενώ άλλες όχι;

Μισέλ Φουκώ

Μέρος της μεταμοντέρνας απάντησης είναι ότι οι κυρίαρχοι λόγοι σε κάθε κοινωνία αντανακλούν τα συμφέροντα και τις αξίες, σε γενικές γραμμές, κυρίαρχων ή ελίτ ομάδων. Οι μεταμοντερνιστές διαφωνούν σχετικά με τη φύση αυτής της σύνδεσης, ενώ κάποιοι προφανώς υποστηρίζουν τη ρήση του Γερμανού φιλοσόφου και οικονομολόγου Καρλ Μαρξ ότι «οι κυρίαρχες ιδέες κάθε εποχής ήταν πάντα οι ιδέες της άρχουσας τάξης της», άλλοι είναι πιο

προσεκτικοί. Εμπνευσμένοι από την ιστορική έρευνα του Γάλλου φιλοσόφου Μισέλ Φουκώ, ορισμένοι μεταμοντερνιστές υπερασπίζονται τη συγκριτικά διαφοροποιημένη άποψη ότι αυτό που μετράει ως γνώση σε μια δεδομένη εποχή επηρεάζεται πάντα, με πολύπλοκους και λεπτούς τρόπους, από τις εκτιμήσεις της εξουσίας. Υπάρχουν και άλλοι, ωστόσο, που είναι πρόθυμοι να πάνε ακόμα πιο μακριά από τον Μαρξ. Ο Γάλλος φιλόσοφος και θεωρητικός της λογοτεχνίας Luce Irigaray, για παράδειγμα, έχει υποστηρίξει ότι η επιστήμη της μηχανικής των στερεών είναι καλύτερα ανεπτυγμένη από την επιστήμη της μηχανικής των ρευστών επειδή ο ανδροκρατούμενος θεσμός της φυσικής συνδέει τη στερεότητα και τη ρευστότητα με τα ανδρικά και θηλυκά γεννητικά όργανα, αντίστοιχα. . Ομοίως, η βουλγαρικής καταγωγής Γαλλίδα ψυχαναλύτρια και συγγραφέας Julia Kristeva έχει κατηγορήσει τη σύγχρονη γλωσσολογία για προνομιακές πτυχές της γλώσσας που συνδέονται, στην ψυχαναλυτική της θεωρία, με την πατρική ή πατρική εξουσία (συστήματα κανόνων και αναφορική σημασία) έναντι πτυχών που σχετίζονται με το μητρικό και το σώμα. (ρυθμός, τόνος και άλλα ποιητικά στοιχεία).

Επειδή οι καθιερωμένοι λόγοι του Διαφωτισμού είναι λίγο πολύ αυθαίρετοι και αδικαιολόγητοι, μπορούν να αλλάξουν. και επειδή αντικατοπτρίζουν λίγο πολύ τα συμφέροντα και τις αξίες των ισχυρών, θα πρέπει να αλλάξουν. Έτσι, οι μεταμοντερνιστές θεωρούν τη θεωρητική τους θέση ως μοναδικά περιεκτική και δημοκρατική, επειδή τους επιτρέπει να αναγνωρίσουν την άδικη ηγεμονία των λόγων του Διαφωτισμού στις εξίσου έγκυρες προοπτικές των μη ελίτ ομάδων. Στις δεκαετίες του 1980 και του 1990, ακαδημαϊκοί υποστηρικτές για λογαριασμό διαφόρων εθνοτικών, πολιτισμικών, φυλετικών και θρησκευτικών ομάδων αγκάλιασαν τη μεταμοντέρνα κριτική της σύγχρονης δυτικής κοινωνίας και ο μεταμοντερνισμός έγινε η ανεπίσημη φιλοσοφία του νέου στοχασμού.